

Çocuklara televizyondan dil öğretmiyorsunuz

Doç. Dr. Bilge SELÇUK - Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü Çocuk ve Aile Çalışmaları Laboratuvarı Direktörü

23 Mayıs 2016 - 09:00:00

Sosyal medya veya genel olarak internet üzerinden iletişim kurmanın idealden ne kadar uzak olduğundan bahsedildiğini duymuşsunuz veya bizatihi yaşamışsınızdır. İnsanoğlunun doğası yüz yüze iletişim kurmayı gerektiriyor. Çocukların bilişsel, dilsel, sosyal ve duygusal alanlarda normal gelişim gösterebilmesi için başkalarıyla yüz yüze iletişim kurması lazım. Çocuğa televizyon izleterek dil öğretmiyorsunuz ama örneğin, Skype iletişimde dil öğrenmek mümkün. Çünkü elektronik ortam olsa dahi, Skype'ta karşılıklı iletişim var.

Benzer şekilde karşıdakinin bakış açısını alma, yani duygu ve düşüncelerini anlama becerisi de sosyal ilişkiler içinde gelişiyor. Tüm bunlar insan için sosyal etkileşimin önemini gösteriyor. Bir taraf konuşuyor, duygusunu gösteriyor, iletişim kurmaya çalışırken karşı taraftan herhangi bir tepki gelmemesi, yani kişinin nötr durması diğer tarafta kaygı, üzüntü veya kızgınlık yaratabiliyor. Çünkü ikili etkileşimde herhangi bir tepki vermemek normal değil. Beynimiz karşıımızdaki duyguyu ve düşüncelerini anlamak için donanımlı, buna programlıyız. Kişinin doğal olarak beklediği şey, karşıda bir hareket olması, bir tepki gelmesi. Henüz birkaç aylık bebeklerle yapılan araştırmalar, annenin olumlu veya olumsuz bebeğe hiç tepki vermediği, yüzünde hiçbir hareketin olmadığı durumlarda bebeklerin huzursuzlandığını, ağlamaya ve stres belirtileri göstermeye başladığını ortaya koyuyor. Yani çok açıkça, iletişim karşılıklı olmalı; doğal bu.

Elbette aynı yerde olmayanların iletişim kurmaları da büyük ihtiyaç. Mektup, telefon ve diğer tüm iletişim araçları insanoğlu tarafından bu ihtiyacı karşılamak için geliştirildi. Hepsinin avantajları ve dezavantajları var. Telefonda iletişim karşılıklı konuşmaya dayanıyor, süreklilik arz ediyor. Yazıda ise görüntü yok, ses yok ve iletişim dinamik değil. Bugün sık kullandığımız elektronik posta (e-mail) da, mektup gibi mimik, jest, ses tonu vb. içermediğinden ideal bir iletişim yöntemi değil. Buna her türlü yazılı iletişimi dahil edebilirsiniz; SMS, WhatsApp, Facebook, Twitter, Snapchat. Konuşmadaki vurguları, tonlamayı doğru verme şansınız yazıda hemen hiç yok. Ancak mektuptan tek farkı, elektronik ortamdaki yazışmalar anında gidiyor, hemen okunabiliyor ve hemen cevap verilmesi beklenebiliyor.

Aynı anda birden çok iş yapıyoruz

Okuyanlar hatırlayacaktır, önceki bir yazımda hayatın ne kadar hızlandığından söz etmiş, bekleminin hem çocuk, hem yetişkinler için zorlaşğını ama bir o kadar da önemli bir beceri olduğunu vurgulamıştım. Evet, hayat çok hızlı. Az zamana çok iş sığdırmamız gerekiyor ve bu yüzden İngilizce’de ‘multi-tasking’ dediğimiz davranış çok yaygın. Yani aynı anda birden çok iş yapıyoruz. Belki yemek yerken SMS yazıyor Tweet atıyoruz, televizyon seyrederken e-posta cevaplıyoruz, bir yandan çalışırken kısa aralarla Facebook’a bakıyoruz, yorumlar yazıyoruz. Peki bunları aynı anda yapmanın dikkati geliştirici bir özelliği var mı? Evet var; kısmen. Ama buna rağmen, dikkatin belli bir süresi olduğunu göz ardı etmeyelim ve dikkatin bu sınırlı kapasitesi sebebiyle aynı anda yaptığımız farklı işlerin kalitesinin düşebildiğini de aklımızda tutalım. Yaşam biçimimizin dayattığı “çok işi aynı anda yapma” durumu, iletişimimizin de kalitesini etkiliyor. Trafik tabiriyle söylemek gerekirse, hız felaket getirebiliyor. Jest, mimik, yani vücut dili ve yüz ifadesi, ses tonlaması, vurgu vb. kullanamadığınız yazılı iletişim, bir de hızlı olunca, idealden çok uzak olabiliyor.

Peki elektronik ortamda yazılı iletişimin avantajı hiç yok mu? Elbette var, eğer kullanırsak. Yüz yüze iletişim söylenenleri hızlı değerlendirmeyi, yani hızlı algılamayı, karar vermeyi ve hızlı bir cevap üretmeyi gerektiriyor. Çünkü konuşma süreklilik arz eder ve bu gibi hızlı süreçlerde öz-düzenleme, yani kendini kontrol becerisi büyük önem taşıyor. Mimik, jest, tonlama, vurgu gibi tüm olası avantajlarına rağmen sözlü iletişimin böyle zorlu bir tarafı vardır. “Ah keşke şunu, böyle söyleseydim” dediğimiz olur, veya tam tersi, “Keşke şunu da söyleseydim” diyebiliyoruz. Ama o sözlü iletişimin yer aldığı bağlam hızla ortadan kalkmıştır, söylemek istediğimizi söyleyecek durum artık yoktur.

Yazılı iletişimin en önemli avantajı, zaman

Fakat tüm dezavantajlarına rağmen yazılı iletişim buna elverir. Bir e-posta, SMS, Tweet veya Facebook'tan bir yazı aldığınızda cevap vermek için zamanınız var. Yazılı iletişimin bu en önemli avantajını kullanmak önemli, yani zamanı. Tepkisellik eğilimi yüksek insanlar için yazılı iletişim regülasyonu, yani kendini kontrol becerisini öğrenmek, geliştirmek için özellikle önemli bir mecra.

Diyebilirsiniz ki bugünkü sistemde sözlerimizi değil ama yazdıklarımızı kısmen geri alabiliyoruz. Örneğin, sonradan rahatsızlık duyduğumuz yazılarımızı sosyal medyada silebiliyoruz. Ancak bu silme hareketi regülasyon becerisi göstermez. Önemli olan yazdığımızı kaldırmak değil, dengeli şekilde yazılmış yazıyı doğru iletişim için kullanmaktır. Çünkü yazı da bir davranıştır ve bizim kim olduğumuz hakkında bilgi verir.

Belki birçoğumuz bu konuda halihazırda sınıfta kaldık; yazılı iletişimin bize sunduğu en önemli avantajdan, yani zamanı kullanma ve düşünerek kontrollü şekilde yazma avantajından yararlanamadık. Bunun bir sebebi belki de bu konuların acemisi olmamızdı. Yüz yüze insan ilişkisinde kontrollü olmayı hayatımızın ilk yılından itibaren öğreniyoruz. Ailemizle, arkadaşlarla; mahallede, okulda, iş yerinde, yani tüm hayatımızda iletişim becerilerimizi kullanıyor ve geliştiriyoruz. Hayat deneyimimiz arttıkça regülasyon becerimiz artıyor, duygularımızı daha kontrollü şekilde ifade etmeyi öğreniyoruz, davranışlarımızı denetliyoruz. Bu konuda deneyimimiz çok. Ama internetin sağladığı envai çeşit yazılı iletişim mecrasında sosyalleşme deneyimimiz göreceli olarak çok daha yeni. Bu alandaki iletişimin nasıl olması gerektiğini ve sonuçlarını yaşayarak öğreniyoruz.

Fakat yazının bahanesi, söze göre daha az. Yazının daha çok zaman isteyen, dolayısıyla istemli, kontrollü bir iletişim içerdiği varsayılıyor ve mazur görülüyor. Ama işin kritik tarafı, sosyal medyada yazdıklarımızın muhatabı mektup veya e-posta'da olduğu gibi bir veya birkaç kişi değil; bizi yüzlerce, belki binlerce kişi okuyor. Bu kadar çok kişiyle aynı anda iletişim bazen yorucu, sinir bozucu; bazen heyecan verici veya kışkırtıcı olabiliyor. Ama işte belki tam da bu sebepten, zaman avantajımızı ve kontrol becerilerimizi azami olarak kullanmamız gereken bir alan sosyal medya. Çünkü Pachelbel'in enfes Canon'una Bulutsuzluk Özlemi'nin yazdığı güzel şarkı sözlerinin dediği gibi:

“Sözlerimi geri alamam, yazdığımı yeniden yazamam,... bir daha geri dönemem...”

@byagmurlu